

Naisten alkoholin käyttö on viime vuosikymmenen aikana saanut osakseen paljon huomiota. Aihe on ollut näkyvästi esillä tiedotusvälineissä ja alkoholitutkimuksessa, valistustyössä ja alkoholipoliittisessa keskustelussa. Seminaarien, lehtiartikkeleiden ja TV-ohjelmien aiheena naisten alkoholin käyttö on ollut lähes yhtä vetävä ja ajankohtainen kuin nuoret ja alkoholi. Joissakin tapauksissa kustantaja onkin sijoittanut nämä kaksi lukijaan vetoavaa aihetta samojen kansien väliin [ks. Greenblatt, M. & Schuckit, M. A. (toim.): *Alcoholism problems in women and children* 1976].

Tässä artikkelissa tarkoitukseni on eritellä niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että naisten alkoholin käyttö on tullut yhteiskunnallisesti tärkeäksi, tarkastella naisten alkoholin käyttöä suomalaisten empiiristen tutkimusten valossa sekä pohtia tämän alueen tutkimuspolitiikkaa.

Kiinnostus naisten alkoholin käyttöön yhteiskunnallisena tilauksena

Miksi jokin aihe, ongelma tai näkökulma tulee samanaikaisesti kiinnostuksen kohteeksi julkisessa keskustelussa ja tieteessä sekä maantieteellisesti toisistaan kaukana olevilla alueilla? Tällaista tilannetta kuvataan usein ytimekkäästi sanomalla, että tutkimusaiheella on yhteiskunnallinen tilaus. Yhteiskunnallinen tilaus taas edellyttää useiden eri suunnista tulevien intressien yhdistymistä asianomaisen kysymyksen kohdalla. Erityisesti kolme tekijää on tehnyt naisten alkoholin käytön yhteiskunnallisesti tärkeäksi, nimittäin alkoholin kulutuksen voimakas lisäänty-

minen, naisen erityistehtävä reproduktion välineenä ja sosialisaaion agenttina sekä naistutkimuksen nousu.

Alkoholin kulutuksen lisääntymisen aiheuttama yleinen huolestuminen ja sitä seurannut keskustelu alkoholipoliittisista vaihtoehdoista on ollut helppo kanavoida alistetussa ja epäitsenäisessä asemassa oleviin väestöryhmiin kuten nuoriin, naisiin, vähemmistökansallisuuksiin (esim. Pittman 1982) ja työttömiin (Jyrkämä 1980). Kun alkoholiongelma on julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa onnistuttu rajaamaan jonkin erityisryhmän ongelmaksi, on samalla onnistuttu osoittamaan koko väestöön kohdistuva alkoholipoliittikka tarpeettomaksi tai rajoittamaan kontrollitoimenpiteet ainoastaan jotakin väestöryhmää koskeviksi. Tällöin suuren enemmistön alkoholin käyttö on jäänyt kutakuinkin ennalleen, eikä siihen kuuluvien ole tarvinnut kärsiä turhista rajoituksista eikä tuntea yhteiskunnallista huolta oman juomisensa seurauksista.

Väestöryhmänä naiset ovat erityisryhmä reproduktion ja siihen liittyvien erityistehtävien vuoksi. Alkoholin käytön yleistymisen naisten parissa onkin nähty vaaralliseksi ensisijaisesti mahdollisten sikiövaurioiden vuoksi ja vasta toissijaisesti on kannettu huolta naisten itsensä vuoksi. Reproduktiota ja alkoholihaittoja tutkittaessa kiinnostuksen kohteena on ollut äidin juominen. Vasta aivan äskettäin on alettu pohtia, mikä merkitys on mahdollisilla kromosomuutoksilla.

Myös sosialisaaion agentteina naiset ovat erityisryhmä teollistuneissa länsimaissa. Perheen sisällä lasten sosialisaaio on valtaosassa kulttuureita ja yhteiskuntaluokkia edelleen lähinnä äidin tehtävä — uusia nuoria, perinteisistä sukupuolirooleista luopuneita perheitä lukuun ottamatta. Monissa yhteiskunnissa myös virallisen sosialisaaion tehtävissä

Artikkeli perustuu esitelmään, joka pidettiin ICAA:n Alcohol Epidemiology Section kokouksessa 20.—24. 6. 1983 Padovassa, Italiassa.

toimivista suuri osa, joissakin maissa jopa enemmistö, on naisia. Esimerkiksi Suomessa naisten osuus aine- ja luokanopettajista oli 62 % vuonna 1983. Alkoholin käytön yleistymisen on nähty vaarantavan naisten sosialisatiotehtävästään suoriutumista. Yhteiskunnan perusrakenteiden on kuviteltu murtuvan, kun naiset valtaavat perinteisesti miehille kuuluneita asemia, alkavat vaatia samoja oikeuksia kuin miehet — ja juoda kuin miehet.

Kaikki kiinnostus naisten alkoholin käyttöä kohtaan ei kuitenkaan kumpua uusmoralismista. Aihe on tutkimuksellisesti sinänsä kiinnostava. Tietoa on niukasta ja laadultaan se on yksipuolista (ks. esim. Järvinen 1982; Honkasalo 1982) — ennakkoluuloja ja myyttejä kyllä riittää. Naistutkimuksen nousu onkin ollut aktivoimassa tätä kiinnostusta, joskaan se toistaiseksi ei ole konkretisoitunut kuin muutamaksi yksittäiseksi tutkimushankkeeksi. Naiskulttuurin omaleimaisuuden korostaminen yhdistyneenä vaatimukseen arvostaa sitä yhtä hyvänä tai parempana kuin vallitsevaa mieskulttuuria on ollut omiaan vaikuttamaan yleisen arvo- ja normimaailman uusiutumiseen ja sitä kautta myös todelliseen käyttäytymiseen. Juomatapojen osalta tämä tarkoittaisi naisellisten juomismallien tunkeutumista miehisten mallien tilalle tai ainakin jonkinasteista uudelleen muokkauksista.

Sosiaaliset normit ja sosiaalinen kontrolli

Naisten juomista koskevien normien on Suomessa väitetty olevan tiukempia kuin miesten juomista koskevien. Väitettä suoraan tukevaa empiiristä aineistoa ei ole. Erik Allardt (1957) on kyllä tutkinut juomista säätelevien normien vaikutusta juomiskäyttäytymiseen. Hän oli kuitenkin kiinnostunut siitä, kuinka eri sosiaaliset ryhmät erosivat toisistaan suhteessa juomiseen, eikä siitä, kohdistuiko eri sosiaalisten ryhmien juomiseen erilaisia sosiaalisia normeja. Tiedämme hänen tutkimuksensa perusteella, että naiset suhtautuivat huomattavasti vähemmän sallivasti alkoholin käyttöön kuin miehet ja suosivat hieman vähemmän kuin miehet suomalaiskansallista juomatapaa. Mutta emme tiedä sitä, *kenen* asenteista oli kyse — naisten

omista vai miesten vaiko molempien.

Allardtin tutkimuksessa tuli kuitenkin esiin myös joukko muita tekijöitä, jotka vaikuttivat juomiskäyttäytymiseen sosiaalisista normeista riippumatta. Tämän artikkelin kannalta mielenkiintoisin on tulos, jonka mukaan ei-sallivasti alkoholiin suhtautuvat ylä- ja keskiluokan naiset joivat enemmän kuin ei-sallivasti alkoholiin suhtautuvat työväenluokan naiset. Eron Allardt tulkitsee johtuvan siitä, että alkoholin käytön funktiot ovat erilaiset eri yhteiskuntaluokissa. Sukupuolen rinnalla yhteiskuntaluokalla on siis oma merkityksensä naisten alkoholin käyttöä säätelevänä tekijänä.

Aivan ajankohtaista tietoa tyttöihin kohdistuvista normeista on saatavissa neljän Skandinavian maan vertailevasta kyselytutkimuksesta (Mäkelä 1982). Kaikissa näissä maissa normiodotukset, jotka koskivat sallittua juomisen aloitusikää, olivat samat sekä tytöille että pojille — eivätkä edes nais- ja miesvas-
taajien arviot poikenneet toisistaan.

Sukupuolirooleja ja juomista koskevien yleisten normien ei tarvitse vastata todellista käyttäytymistä. Näin kuitenkin Suomessa on asianlaita. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole eroa siinä vaiheessa, kun alkoholiin tutustuminen alkaa (Ahlström 1979). Sen sijaan heti, kun kokeiluvaihe on sivuutettu, alkaa tyttöjen alkoholin käyttö poiketa poikien alkoholin käytöstä; juodut määrät ovat tytöillä pienempiä kuin pojilla ja tytöt juovat harvemmin kuin pojat (Ahlström 1982 a). Tämän vuoksi olisi kiinnostavaa tutkia yksityiskohtaisemmin juomista sääteleviä normeja eikä vain normatiivisia odotuksia, jotka koskevat sallittua alkamisikää. On mahdollista, että huolimatta Suomen virallisesta tasa-arvolainsäädännöstä tyttöjen juomiskäyttäytymistä ja erityisesti humaltumista koskee silti tiukempi normisto kuin poikien käyttäytymistä ja humaltumista.

Aikuisten naisten juomiskäyttäytymistä koskevista normeista ei ole tutkimustietoa. Ainoa tieto, joka on käytettävissä, koskee anniskeluravintoloiden soveltamia asiakasvalintakriteerejä 60-luvun lopulla ja 70-luvun alussa. Ravintoloiden yleinen käytäntö oli suosia mies- ja sekaseurueita naisseurueiden ja yksinäisten naisasiakkaiden kustannuk-

sella. Asiakasvalinnoilla oli ravintoloille taloudellinen merkitys, koska ravintolan oikeus hinnoitella alkoholijuomia riippui sen tasosta, johon taas vuorostaan vaikutti sen asiakaskunnan koostumus. Asiakaskunnan naisvaltaisuus oli tasoa laskeva kriteeri. Alkoholiliike joutui jopa antamaan ravintoloille suosituksia naisten pukeutumista koskevista kriteereistä, kun konservatiivisimmat ravintolat eivät hyväksyneet asiakkaiksi naisia, jotka käyttivät housuasua. Kuvaavaa on suosituksen sisältö: hyväksyttävän housupuvun takin ja housujen tuli olla samaa kangasta. Vaatimus, jota koskaan ei ole sovellettu miehiin ja jota on paljon vaikeampi kiertää kuin klassista solmiopakkoa, jonka kiertämiseen kehittyi oma instituutionsa, nopea ja yksinkertainen lainaamo ravintolan ovimiehen yksityisbisnekseksi.

Epäluuloja ja ennakkoluuloja kohdistuu naisiin herkemmin ja enemmän kuin miehiin silloin, kun kyseessä on juominen. Yksittäisiä suomalaisia esimerkkejä on tutkimus Helsingin oikeuslääkäriasemalla vuosina 1965—1969 poliisin rattijuopiksi epäillyille tehdyistä kliinistä humalatutkimuksista (Penttilä & al. 1971). Koko aineistosta 4 % oli joutunut tutkimukseen täysin aiheettomasti, mutta naisista 17 %. Lisäksi tutkimuksiin joutuneiden naisten keskimääräiset veren alkoholimäärät olivat huomattavasti miesten määriä alhaisemmat.

Vielä konkreettisempi osoitus ennakkoluuloista oli pääkaupunkimme synnytyssairaalan pyyntö käynnistää tutkimus, joka koskisi sairaalassa humalassa synnyttäneitä äitejä. Hanke kariutui, kun tutkimusta varten ei löydetty yhtään tapausta.

On ilmeistä, että sikiövaurioista käyty keskustelu on ollut omiaan aikaansaamaan yllä kuvatun yhteydenoton. Se taas antaa aiheen kysyä, missä määrin sikiövaurioita koskevilla tutkimuksilla on ollut poliittinen tilaus ja osoittautuvatko sikiövauriotutkimukset myöhemmin muotioikukuksi ja tutkimuspoliittiseksi myrskyksi vesilasissa. Vakavaa kriittistä aineistoa on jo nyt saatavilla (ks. esim. Edwards 1983).

Mutta myös sosiaalinen kontrolli toimii eri tavoin sukupuolesta riippuen. Poikien on havainnointitutkimuksissa todettu valvovan

tarkemmin tyttöjen juomista kuin vastaavasti tyttöjen poikien juomista (Kruse 1975). Ja kun nuorilta itseltään on kysytty, ovatko he joutuneet ristiriitaan juomisensa takia ja jos ovat, niin kenen kanssa, on käynyt ilmi, että pojat valvovat tiukemmin tyttöystävänsä juomista kuin tytöt poikaystävänsä juomista (Ahlström 1982 b).

Sosiaalinen kontrolli siis kohdistuu herkemmin tyttöihin kuin poikiin, poikkeamiseen yleisesti hyväksytyistä normeista reagoidaan nopeammin ja voimakkaammin silloin, kun kyseessä on naispuolinen alkoholin käyttäjä. Mielenkiintoista kuitenkin on, että toisaalta naisen ja erityisesti vaimon (Falk & Sulkunen 1980) ja tyttöystävän (Kruse 1975; Ahlström 1982 b) rooliin kuuluu aviomiehen tai poikaystävänsä juomisen valvonta.

Voisi ajatella, että valvojan rooli olisi hyvinkin otollinen naiselle, antaisi hänelle valtaa yli miehen. Mutta valtasuhteet ovatkin päinvastaiset. Kyseessä on vastuulla alistaminen: antautuessaan myyttisen humalan vietäväksi, vapauttaessaan itsensä arkielämän kahleista humalan toiseen ulottuvuuteen mies vapauttaa itsensä ja sysää vastuun naisen kannettavaksi. Kysymys on samasta oman edun tavoittelemisesta humalan avulla, jota Robin Room (1983) kuvaa sanoessaan ”humalan olevan tärkein elementti niissä rooleissa, joita alistetut kansallisuudet omaksuvat — jossain määrin omaksi hyödykseen”.

Miehisen myyttisen humalan naisellinen vastine

Suomalaisen kansanluonteen erityispiirteenä mainitaan heti sisun jälkeen suomalainen viinapää, jolla tarkoitetaan lyhyesti juomista harvoin, mutta rajusti — juomista joka uhmaa kaikkia kohtuullisen sievisteleviä rajoja. Tämä juomisen piirre ei kuitenkaan ole vain suomalaisille ominainen. Tilanne lienee sama kuin kaikkien niiden myyttien osalta, joiden mukaan juuri ao. kansa on rohkein, ahkerin, rauhaarakastavin tai sotaisin jne. Useimmitenhan kansanluonteen kuvaukset on tutkimuksin osoitettu hyvinkin vastakohtaisiksi ja kulloisiakin historiallisia tarpeita tyydyttäväiksi. Kun siis olemme kuuluisia rajusta ryyppäämisestämme, johon usein vielä liittyy

väkivaltaista käyttäytymistä, olemme kansainvälisissä luokituksissa yhdistettävissä samaan ryhmään irlantilaisten ja jossain määrin myös meksikolaisten kanssa.

Suomalaisen humalan mytologiaa on viime aikoina luonnehdittu elokuva-aineiston perusteella (Falk & Sulkunen 1980). Humalan mytologian eri puolet jäsennettiin seuraaviksi kolmeksi teemaksi: 1) viinan ja naisen jännittynyt vastakohtaisuus, 2) humalaisten miesten tyhjä solidaarisuus ja 3) humalaisen miehen kosminen yksinäisyys. Elokuva-aineiston sisällönanalyysin tuloksena tulkinta saattaa olla aivan oikea, mutta kuvaako se *koko suomalaisen humalan* todellisuutta? Marja Holmila ja Kirsti Määttänen (1981) ovat ansiokkaasti osoittaneet, kuinka tutkijoiden näkökulma on ollut hyvin yksipuolisesti miehinen. Heidän oma naisnäkökulmansa toi elokuva-aineiston analyysiin hyvin selvästi kaksi ulottuvuutta, jotka miehiltä jäivät myyttien tutkimisen alle, nimittäin historialliset kytkennät sekä perheyksikön riittämättömyyden ja irrallisuuden yhteiskunnallisten voimien puristuksessa. Viimeksi mainittuhan on erityisesti vaikuttanut naisen ja miehen väliseen suhteeseen.

Mutta ei vain tutkijoiden näkökulma ole ollut miehinen (ja nyt en edes piloillani ole sitä mieltä, etteivätkö myös miehet voisi tehdä hyvää naistutkimusta, muistakaapa esimerkiksi John Stuart Milliä!), vaan myös elokuvantekijöiden näkökulma on ollut *puhtaasti* miehinen. Analysoitujen elokuvien joukossa ei ollut yhtään naisen ohjaamaa elokuvaa. Tosiasia, joka varmasti vaikuttaa siihen, minkälaiseksi suomalaisen humalan myyttinen fantasia muodostuu (Holmila & Määttänen 1981).

Suomalaisen viinapään tutkimisen osalta käytettävissä on myös ansiokas tutkimus alkoholista suomalaisessa kaunokirjallisuudessa vuosina 1911–1912 ja vuonna 1972 (Paakkanen 1983). Myös Pirjo Paakkanen päätyy vannomaan suomalaisen viinapään nimeen, vaikka yleisesti on tiedossa, että naisten julkaisukynnys kustannusmaailmassa on paljon korkeampi kuin miesten. Eikä mikään ihme, kun kustannustoimintaa tarkastellaan puhtaasti taloudellisesta näkökulmasta; naisten kirjoittamia kirjojahan lukevat pääasiassa vain naiset, kun taas naiset lukevat sekä nais-

ten että miesten kirjoittamia kirjoja (Eskola 1979). Eli jos analyysin kohteena on kaunokirjallisuus sellaisenaan, ilman että otosta on ositettu naiskirjailijoitten osuutta lisäävästi, on tuloksena kuva miehisestä juomisesta. Se sama, johon myös aikaisempi tutkimustieto on päätynyt, kuten sekä Marja-Liisa Honkasalo (1982) että Margaretha Järvinen (1982) ovat osoittaneet.

Suomalaisen naisen alkoholin käyttöä kokonaisvaltaisesti käsitteleviä tutkimuksia on toistaiseksi vain yksi (Honkasalo & Kandinlin 1983). Tutkimus on poikkeuksellinen sikäli, että siinä tarkastellaan naisen elämän kokonaisuutta, ei vain alkoholin käyttöä, vaan alkoholin käyttöä suhteutettuna koko muuhun elämäntilanteeseen — työhön, perhe-elämään, puolisoon, lastenhoitoon, ammattiyhdistystoimintaan jne. Tutkimus on tähän mennessä tuottanut paljon yksityiskohtaista tietoa monotonista työtä tekevästä naisista, heidän elämäntilanteestaan ja alkoholin käytöstään, tietoa, joka toivottavasti tulee hyödyttämään naisten alkoholin käyttöä koskevaa tutkimusta jatkossakin. Tämän esityksen kannalta mielenkiintoisin tulos on, että naisilla joko on ilmiselvä kyky tai pakote säädellä omaa juomistaan siten, että arkipäivän toiminnot eivät juomisen takia häiriidy. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että tarkkuutta vaativaa tehdastyötä urakalla tekevä pienten lasten äiti ottaa alkoholin käytössään huomioon sen, että krapulassa työtehtävistä ei selviä ansiotason laskematta ja että lastenhoito ei suju rajun ryyppäämiseen yhdistyneenä.

Naiset näyttävät olevan suomalaisessa juomiskulttuurissa se ryhmä, joka menestyksellisesti kykenee säätelemään omaa alkoholin käyttöään. Sen vuoksi olisi syytä tutkia niitä mekanismeja, joilla tämä ”hallittu juominen” naisilla syntyy. On vaikea uskoa, että kyseessä olisi biologinen jarru aivoissamme — ja jos olisi, ei kai silloin olisi alkoholin aiheuttamia sikiövaurioita! Suomalainen juomiskulttuuri suosii rajua ryyppäämistä ja pitää sitä jopa tavoiteltavana, mutta kuitenkin osa naisista kontrolloi ja hallitsee omaa alkoholin käyttöään. Olisi sen vuoksi mielenkiintoista tietää, onko hallinta tulosta tyttöjen varhaisesta sosialisatiosta (viitteitä siihen on), konkreettisen elämäntilanteen pakoista (vrt. Honkasalo &

Taulukko 1. Keskimääräinen alkoholin kulutus juomiskertaa kohti tyypillisinä syysviikkona vuonna 1969 ja vuonna 1976 sukupuolen mukaan, cl absoluuttista alkoholia

	naiset		miehet	
	1969	1976	1969	1976
kaikki kerrat	3,2	4,4	6,2	8,4
kaikki kerrat paitsi keskiolutkerrat	4,5	4,8	9,7	10,5
kertojen määrä viikkoa kohti (tuhansia)				
kaikki kerrat	848	996	2 076	2 035
kaikki kerrat paitsi keskiolutkerrat	380	829	983	1 446

Lähde: Simpura 1978

Taulukko 2. Alkoholitilausten määrä päivätansseissa sukupuolen mukaan, %

tilauksia	naiset	miehet
	% (72)	% (78)
1	28	13
2—3	50	36
4—5	15	24
6—	7	27
yhteensä	100	100

Lähde: Snicker 1979

Kandolin 1983) vai molemmista. Tutkimuspoliittisesti hallittua juomista ei siis pitäisi rajata vain alkoholiongelmasta pariin.

Naisten hallittu juominen näkyy myös keskiarvoluvuissa. Juomatapatutkimuksissa (Simpura 1978) arvioidaan, että naiset juovat kerralla vain puolet siitä määrästä, jonka miehet juovat (taulukko 1). Keskiarvolukujahan voi tuki kritisoida siitä, että ne eivät ota huomioon todellisuuden värikästä kirjoa. Mutta miesten ja naisten juoduista määrästä on olemassa tietoja myös samasta juomistilanteesta (Snicker 1979). Taulukossa 2 ovat iltapäivä-

tansseissa olleiden juomat alkoholimäärät sukupuolen mukaan. Jakautuma painottuu naisten parissa pieniin määriin, miesten parissa suuriin määriin. Tutkimus toi myös esiin sen, että naiset tulivat päivätansseihin erityisesti juuri tanssin vuoksi (ks. myös Haavio-Mannila & Snicker 1980).

Honkasalo on tuonut esiin, kuinka emme tiedä mitään naisten humalasta (Honkasalo 1983). Vaikuttaa siltä, että naisten humalaa ei olekaan tai että aihe on tabu. Olisi mielenkiintoista paneutua tähän aiheeseen syvemmin, varsinkin kun kokeellisen psykologian tuoreimmat tulokset viittaavat siihen, että humala merkitsisi miehille "irroittelevaa" rentoutumista ja suuntautumista välittömään tilanteeseen, kun taas naisilla alkoholi korostaisi suuntautumista sisäistettyyn kokemukseen, sisäiseen maailmaan (Määttänen & Koski-Jännes 1982).

Lopuksi on kuitenkin todettava, että yksityiskohtaisemmissa ja syvällisemmissä tutkimuksissa tulisi jatkossa entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, että (gender role) sukupuolirooli ei välttämättä ole sama kuin fysiologinen sukupuoli (ks. esim. Clarke 1983). Tämä on osoitettu monin tavoin, esimerkiksi tutkimuksissa, jotka ovat koskeneet adrogoniaa, vastakkaisen roolin omaksumista, sukupuolisesti poikkeavia ja transseksuaalisuutta. Jos sukupuolimuuttuja-analyysseja ei täydennetä muilla tiedoilla, jäävät huomiotta perinteisissä sukupuolirooleissa tapahtuneet ja tapahtuvat muutokset. Uusi, pehmeä suomalainen mies ei ehkä kaipaakaan humalalta tyhjää solidaarisuutta ja kosmista yksinäisyyttä, vaan vuorovaikutusta ja elämysten jatkamista.

Yhtenäinen kuva ei ole oikea

Vallitsevaan puhetapaan naisten alkoholin käytöstä sisältyy epäsuorasti näkemys, jonka mukaan naiset ovat homogeeninen ryhmä. Kuitenkin jo 25 vuotta sitten Allardt (1957) osoitti yhteiskuntaluokan merkityksen sukupuolen rinnalla. On siis syytä tarkentaa kuvaa naisista tarkastelemalla, missä määrin homogeenisuus saa tukea käytettävissä olevista empiirisistä tutkimustiedoista.

Ensinnäkin pitää tarkastella mittasuhteita.

Juomatapatutkimuksen vuoden 1976 tulosten mukaan (Simpura 1978)

— naisten osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta oli 21 %

— suurkuluttajia naisista oli 1,9 % ja miehistä 11,8 %

— kaikissa demografisissa osaryhmissä miehet joivat useammin ja rajummin kuin naiset.

Esimerkiksi hyvin sitkeästi julkisuudessa esitetty myytti on korkeassa asemassa olevien, itsenäistyneiden naisten tasa-arvoistumisen mukana seurannut runsas alkoholin käyttö. Kuitenkin ylimmän tuloryhmän miesten alkoholin vuosikulutus oli kolminkertainen naisten kulutukseen verrattuna.

Naisen alkoholin käyttö on hyvin erilaista riippuen siitä, mikä on hänen koulutuksensa, ammattinsa, perhe- tai elämänvaiheensa, sekä erityisesti siitä, mihin sukupolveen hän kuuluu (Ylälahti 1981). Eronneet naiset eivät poikkea perhetilanteeltaan erilaisessa asemassa olevista naisista runsaasti alkoholia käyttävään suuntaan kuten eronneet miehet. Tämä myytti ei siis ainakaan Suomessa pidä paikkaansa, vaikka miesten kohdalla empiiriset tiedot avioeron aiheuttamasta alkoholisoitumisen riskistä ovat melko kiistattomat sekä kyselytutkimustulosten että epidemiologisten tutkimusten perusteella. On ilmeistä, että naiset turvautuvat kriisitilanteissa muihin laukaisumekanismeihin, psykofarmakoihin tai muihin myönteisempiin menetelmiin. Olisikin mielenkiintoista selvittää, missä määrin kyse on naisten kyvystä ja mahdollisuuksista valita järkeviä kanavia stressin poistamiselle ja missä määrin sosiaalisen tilanteen luomasta pakosta selviytyä kriiseistä omaa ja muiden hyvinvointia vaarantamatta.

Alkoholin kulutus on lisääntynyt kaikissa naisryhmissä. Mutta erityisesti alkoholin kulutustaan ovat lisänneet naimattomat, kaupungeissa asuvat, keskiasteen koulutuksen saaneet sotien jälkeen syntyneet naiset. Tämän vuoksi kuilu maaseudun ja kaupunkien naisten välillä on kasvanut samoin kuin kuilu eri naissukupolvien välillä.

Tutkimuspoliittisesti mielenkiintoisin ja tärkein naisryhmä on se, jonka alkoholin käyttö on erilaisinta menneeseen aikaan verrattuna, se naisryhmä, joka kantaa muutoksen siementä. Ryhmä on sama, johon markkina-

miehet panevat toiveensa, se jolle myydään kosmetiikkaa, muotivaatteita, terveystuotteita, kuntolomia, kulttuurimatkoja ja bodausohjeita. Meillä ei ole juuri mitään tietoa siitä, missä määrin tämä ryhmä on omaksumassa miehistä myyttistä suomalaista juomisen mallia, missä määrin löytämässä oman naisellisen juomisen mallinsa tai missä määrin juuri yllä luetellun kaltaiset laukaisumekanismit tai muut vastineet, kuten suomalaisten naisten perinteisesti harjoittama kulttuuritoiminta tai käsityöt, ovat vaihtoehtoja alkoholin stressiä poistavalle vaikutukselle.

Lopuksi

Naisen aseman muuttuminen tällä vuosikaudella on vaikuttanut myös naisen alkoholin käyttöön. Osallistuminen tuotanto- ja yhteiskuntaelämään on antanut naiselle mahdollisuuden käyttää alkoholia useammin ja enemmän kuin silloin, kun naisen tehtäväkenttä rajoittui perheeseen. Huolimatta tapahtuneista muutoksista naisten alkoholin käyttö ei ole kuitenkaan saavuttanut miesten tasoa.

Keskustelussa naisista ja alkoholista on ollut uusmoralistinen sävy. Se on ymmärrettävää, mutta ei hyväksyttävää. Naisen tehtävä reproduktiossa on erilainen kuin miehen, ja valtaosassa kulttuureita lähinnä naiset vastaavat sekä primäärisestä että sekundäärisestä sosialisatiosta. Mutta koska ei ole kiistatonta tieteellistä todistusaineistoa, jonka mukaan kohtuullinen alkoholin käyttö vaikeuttaisi naisen selviytymistä näistä erityistehtävistä — joista sosialisatio ei edes biologisesti ole ennalta määrätty naiselle — voidaan kysyä, missä määrin paluu entisiin aikoihin on mahdollista. Onko mahdollista, että ylläpidetään — sekä virallista että epävirallista — sosiaalista normistoa, joka olisi tiukempi naisille kuin miehille? Entä sosiaalista kontrollia, joka pääasiassa kohdistuisi naisten käyttäytymiseen? Mitkä olisivat tämän kontrollin sanktiot? Ajatusleikki johtaa helposti näkemään sen tosiasian, että naisten virallinen tasa-arvo on tullut jäädäkseen.

Entä mitkä ovat seuraukset? Osa suomalaisista naisista omaksuu miehisen rajun juomisen mallin riskeineen. Naisten kärkijoukko reagoi alkoholiin kuten tupakkaan ja psyko-

farmakoihin, terveydelliset riskit tiedostaen. Suurta enemmistöä kontrolloi kaksinkertainen työpäivä. Heistä kuitenkin osa oppii ja on jo oppinut käyttämään alkoholia stressin laukaisijana (ks. Honkasalo & Kandolin 1983). Perheyksikön riittämättömyys yhteiskunnallisten voimien puristuksessa yhdistyneenä perinteisiin sukupuolirooleihin pakottaa arvioimaan uudelleen perheen sisäisiä ja ulkoisia suhteita sekä miehen ja naisen keskinäistä suhdetta. Ja näin on tapahtumassa suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa nuorten perheiden parissa uusi, pehmeä miehinen malli on korvaamassa vanhaa sovinismia, eikä suinkaan ylhäältäpäin annettuna mallina vaan näiden nuorten perheiden itse kehittämänä — rakentavana vastauksena oleville oloille (Taipale 1982). Yhteiskuntapolitiikan tasolla tämä tarkoittaa tasa-arvolainsäädännön johdonmukaista toteuttamista, uudenlaista perhepolitiikkaa, lapsiperheet huomioon ottavaa työaikalainsäädäntöä jne.

Yksittäisen naisen kohdalla hänen yhteiskunnallinen asemansa on ratkaiseva suhteessa alkoholin käyttöön. Se asettaa raamit hänen mahdollisuuksilleen. Ne voivat olla vähäiset rakenteellisten seikkojen vuoksi (niukasti aikaa tai taloudellisia resursseja) tai myös siksi, että nainen tuntee olevansa suuremmassa määrin kuin mies vastuussa perheestä. Mutta on myös mahdollista, että nainen on tiedostanut runsaan alkoholin käytön riskit ja valitsee sen vuoksi kuivemman elämäntavan kuin mies.

Kirjallisuus

Ahlström, Salme: Nuorten juomatapojen kehityspiirteitä. Kehitys 1960-luvun alusta 1970-luvun loppuun. Alkoholipolitiikka 44 (1979): 3, 111—122

Ahlström, Salme: Alkoholin käyttö. Monisteissa: Matti Rimpelä & al.: Nuorten terveystapatutkimus: Nuorten terveystavat Suomessa 1970-luvulla. Lääkintöhallitus. Helsinki 1982. 1982 a

Ahlström, Salme: Finnish teenagers — how they drink and clash with authority. Paper presented at the 28th International Institute on the Prevention and Treatment of Alcoholism, July, 5—9, 1982, Munich, Germany.

Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusluento 159. Helsinki 1982. 1982 b

Allardt, Erik: Drinking norms and drinking habits. In: Allardt, E. & al.: Drinking and drinkers. Alcohol research in Northern countries. The Finnish Foundation for Alcohol Studies. Helsinki 1957

Clarke, Juanne N.: Sexism, feminism and medicalism: a decade review of literature on gender and illness. *Sociology of Health and Illness* 5 (1983): 1, 62—82

Edwards, Griffith: Alcohol and advice to the pregnant women. *British Medical Journal* 286 (1983): 247—249

Eskola, Katarina: Jääkö kirjallisuuden naisnäkökulma piiloon? Teoksessa: Eskola, Katarina & Haavio-Mannila, Elina & Jallin-oja, Riitta (toim.): Naisnäkökulmia. WSOY. Juva 1979

Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka: Suomalainen humala valkokankaalla — suomalaisen miehen myyttinen fantasia. *Sosiologia* 17 (1980): 4, 257—270

Greenblatt, M. & Schuckit, M. A. (eds.): Alcoholism problems in women and children. Grune and Stratton. New York 1976

Haavio-Mannila, Elina & Snicker, Raija: Päivätanssit. WSOY. Juva 1980

Holmila, Marja & Määttänen, Kirsti: Suomalaisen miehen viinaisia suhteita. *Sosiologia* 18 (1981): 2, 124—133

Honkasalo, Marja-Liisa: Nainen ja alkoholi — kenen ongelma? *Alkoholipolitiikka* 47 (1982):4, 220—225

Honkasalo, Marja-Liisa: Kvinnan och missbruket av alkohol. En forskningsöversikt. Föredrag vid Nordisk konferens för narkomanvårdpersonal in Stenhamra, maj 31—juni 2, 1983

Honkasalo, Marja-Liisa & Kandolin, Irja: Nainen ja alkoholi — ongelman tarkastelua naisen yhteiskunnallisen aseman ja työn näkökulmasta. Monisteissa: Naisten päihdeongelma. Tampereen yliopistossa 12.—13. 5. 1982 pidetyn symposiumin luennot. Sosiaalihalituksen julkaisuja 2/1983. Helsinki 1983

Jyrkämä, Jyrki: Arbetslöshet och bruk av rusmedel. *NU A* 1980:16. Stockholm 1980

Järvinen, Margaretha: Nainen alkoholitutkimuksessa. *Alkoholipolitiikka* 47 (1982): 4, 210—219

Kruse, Lis-Marie: Teenage drinking and sociability. *Urban Life* 4 (1975): 54—78

Mäkelä, Klaus: Permissible starting age for drinking in four Scandinavian countries. Reports from the National Institute for Alcohol Research No. 60. Oslo 1982

Määttänen, Kirsti & Koski-Jännes, Anja: Humala ja klassinen virityskoe — alkoholin vaikutus tiedostamattomaan havaintovalmiuteen. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 163. Helsinki 1982

Paakkanen, Pirjo: Suomalaisen viinapään jäljillä — alkoholi suomalaisessa kaunokirjallisuudessa vuosina 1911—1912 ja 1972. *Sosiologia* 20 (1983): 2, 89—101

Penttilä, A. & al.: Naishenkilöt kliinisessä humalatutkimuksessa Helsingin oikeuslääkäriasemalla vuosina 1965—1969. *Suomen Lääkärilehti* 26 (1971): 14, 1438—1444

Pittman, David J.: Primary prevention of alcoholism and alcoholism related damage:

new directions. Paper presented at the 28th International Institute on the Prevention and Treatment of Alcoholism, July, 5—9, 1982, Munich, Germany

Room, Robin: Alcohol, science and social control. In: Gomberg, Edith L. & al. (eds.): *Alcohol, science and society revisited*. University of Michigan Press 1983

vuosina 1969 ja 1976. Juomiskertojen lukumäärä ja ominaisuudet. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 120. Helsinki 1978

Snicker, Raija: Päivätanssit — tragedia vai komedia. *Alkoholipoliittikka* 44 (1979): 4, 183—193

Taipale, Vappu: Rauhan lapset. Tammi. Helsinki 1982

Ylälahti, Eeva-Liisa: Naisten alkoholin käytön muutoksista 1970-luvulla. *Alkoholipoliittikka* 46 (1981): 1, 3—16.

English Summary

Salme Ahlström: Naiset alkoholipoliittikan kohderyhmänä (Women and Alcohol Control Policy)

The article examines the factors that have caused women's alcohol use to become socially important. The subject is examined in the light of empirical research data and conclusions. A discussion of research policy is also included.

There are three chief factors that have caused women and alcohol to become of importance socially: the strong growth of alcohol consumption in the Western industrialized countries, woman's special role in reproduction and as an agent of socialization, and the rise of feminist research. It has been easy to direct the widespread concern generated by the growing alcohol consumption figures to sub-groups which are suppressed and not independent, such as young people, women and racial minorities. Reproduction makes women a special sub-group. Indeed, anxiety over women's increasing use of alcohol has concentrated on the danger to the fetus — the health of the women themselves is of only secondary importance. In the industrialized countries of the West, women also form a special sub-group because of their role as agents of socialization. Not all the interest in

women's drinking, however, can be attributed to neo-moralism. Research in the subject is interesting in its own right. Scant data are available and what little does exist tends to be one-sided.

It has been said that the norms that govern women's drinking in Finland are more rigid than those that govern men. There are, however, no Finnish empirical data to support the assertion. Nevertheless, women are regarded with far more bias and suspicion than men where drinking is concerned. Social control also operates differently for men and women; and girls who depart from the accepted norms experience a much more rapid and stronger reaction than boys.

The Finnish people are renowned for their unrestrained drinking and for the violence that often accompanies it. According to new empirical data in the Finnish alcohol culture women would appear to be the group that is able to regulate its own drinking with the greatest success. It would therefore be worthwhile studying the mechanisms by which this women's "controlled drinking" operates. The change that has taken place in the social position of women this century has also affected women's drinking habits. Entering into industrial and social life has given women an opportunity to use alcohol

more frequently — and drink more — than in the old days when a woman's duties centred around the family. Despite these changes, however, it remains true that women do not drink as much as men. The manner in which women's use of alcohol is usually talked about reflects the implicit assumption that women form a homogenous group. But women use alcohol in very different ways depending on their

education, occupation, family ties, and the way in which they live their lives. Which generation a woman belongs to is especially important. There are no data about the extent to which women are assuming the masculine Finnish mythical drunkenness pattern, or how far they might be evolving new "feminine" drinking habits of their own.

Alkoholipolitiikka Vol. 48: 189—197, 1983